

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

ATYRAU OIL AND
GAS UNIVERSITY

«САФИ ӨТЕБАЕВ АТЫНДАҒЫ АТЫРАУ МҰНАЙ ЖӘНЕ ГАЗ УНИВЕРСИТЕТІ» КөАҚ

Аты	Лауазымы	Қолы
Университет Директі	Директор	
Университеттің	«Атырау мұнай және газ университеті»	
Қорғаныс	Республикалық ғылым және жоғары білім	
Министрлігі	КІІС	

«Бекітемін»

Академиялық мәселелер және
халықаралық ынтымақтастық
жөніндегі проректор

ATYRAU OIL AND
GAS UNIVERSITY

БІЛІМ 161040018928

Ахметов Н.М.

2023 г.

ТАҢДАУ ПӘНДЕР КАТАЛОГЫ

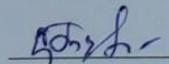
(таңдау компонент)

білім беру бағдарламасы бойынша:

7M11201 - «Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі»

1,5 жыл

Келісілді
ААО жетекшісі

 Исакова С.Ш.

« 27 » 03 2023 г.

Атырау - 2023 ж.

Осы элективті пәндер каталогы даярлау сәйкес бағыты бойынша «7М11201 - «Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» білім беру бағдарламаларының мазмұнына кіретін элективті компоненттердің пәндерін оқу ретін, сипаттамасын және оқу нәтижелерін анықтайды.

Элективті пәндер каталогы АтМГУ оқу-әдістемелік кеңесінде қаралды және бекітілді («28» 03 2023 жылғы № 6 хаттама). Атырау, 20 23 ж. - ___ бастап.

Элективті пәндер каталогы жетекші ұйымдар мен кәсіпорындардың жұмыс берушілерімен ұсынылды және келісілді.

САРАПШЫЛАР (ЖҰМЫС БЕРУШІЛЕР):

Аты-жөні	Лауазымы	Кәсіпорынның мекен жайы	Қолы, күні
Құлбатыров Дархан Орынбасарұлы	«ПромЭкспертСервис» ЖШС Директоры	Атырау қаласы Центральная көшесі,6	ТОО / ЖШС «ПромЭксперт Сервис»
Құлынбай Эльдар Аманұлы	«Атмосфералық ауаны қорғаудың Республикалық ғылыми орталығы» ЖШС, Инженер-Эколог	Атырау қаласы С.Балғынбаева көшесі,59	«Республикалық ғылыми исследовательский центр охраны атмосферного воздуха»

Білім беру бағдарламасының коды және атауы: 7М11201 - «Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі»

Берілетін дәреже: 7М11201 - «Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» білім бағдарламасына бойынша қызметтер саласындағы ғылым магистрі

**Базалық пәндер (БП)
ЖОО компоненті (ЖООК)**

Пәннің атауы	Шет тілі (кәсіби)
Пән циклі	БП/ЖК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	2
Семестр	1 семестр
Пәнді оқу мақсаты	Курс ағылшын тілін меңгерудің жоғары деңгейін қалыптастыруға және күрделі мәтіндерді түсіну және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға арналған.
Пәннің сипаттамасы	Шет тілі курсы (кәсіптік) С1 деңгейінде меңгерген тілдің базалық курсының оқытудың ертерек кезеңдерінде өткен білім берудің магистрлік деңгейіндегі білім алушыларға арналған. Шет тілін меңгеру инновациялық технологиялармен, ғылым мен техниканың даму үрдістерімен уақтылы танысу және осы материалдан өту бойынша шетелдік әріптестермен кәсіби байланыс орнату сияқты кәсіби қызметтің аспектілерін іске асыруға мүмкіндік береді. Шет тілін білу магистрдің еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырады..
Оқыту нәтижелері	Білім алушы <i>білуге тиіс</i> : шет тілінің негізгі грамматикасы: етістіктің уақытша формалары, артикльдерді қолдану, модальды етістіктер, көп мағыналы және синонимдік жалғаулар Білім алушы <i>жасай білу тиіс</i> : тиісті жүйені терең түсінуді көрсете білуі және оны әртүрлі мәдениетаралық және коммуникативтік контексттерде еркін және дәл пайдалана білуі тиіс; - Күрделі және абстрактілі тақырыптарда, оның ішінде академиялық және кәсіби саламен байланысты тақырыптарда тиімді және сенімді қарым-қатынас жасау, мамандандырылған лексиканы меңгергендігін және нюанстармен пікір білдіру қабілетін көрсету; - Заманауи грамматикалық құрылымдар мен стилистикалық ерекшеліктердің кең спектрін қолдана отырып және тілдің қолданылуын әртүрлі жағдайлар мен сұхбаттасушыларға бейімдей отырып, өздігінен және кездейсоқ қарым-қатынас жасау; Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс</i> : күрделі мәтіндерді, оның ішінде көп қабатты мағынасы бар мәтіндерді түсіну және талдау және өз түсінігін жазбаша да, ауызша да анық және қысқа түрде баяндау;
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы <i>құзыретті болуы тиіс</i> : Тіл жүйесін және оны әртүрлі әлеуметтік-мәдени контексттерде, соның ішінде мәдениетаралық коммуникацияда қолдануды меңгерген, кәсіби, академиялық және әлеуметтік контексттерді қоса алғанда, әлеуметтік және мәдени жағдайлардың кең ауқымында тілді тиімді пайдалана алады; күрделі мәтіндерді түсіну, ақпаратты талдау және синтездеу, қорытынды жасау, сыни және шығармашылық ойлау қабілеті.

Пререквизит	Шет тілі
Постреквизит	Академиялық хат

ЖОО компоненті (ЖООК)

Пәннің атауы	Менеджмент
Пән циклі	БП/ЖК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	2
Семестр	1 семестр
Пәнді оқу мақсаты	ұйымдағы басқарушылық қызметті жүзеге асырудың ерекшеліктерін зерттеу, басқарушылық міндеттерді шешу үшін басқарудың заманауи әдістерін қолдану дағдылары мен дағдыларын қалыптастыру болып табылады.
Пәннің сипаттамасы	Курс ұйымдағы жеке тұлғаның мінез-құлқының теориялық негіздерін, оның ұйымдағы басқа адамдармен және топтармен өзара әрекеттесуін; бәсекелестік жағдайдағы тиімді менеджердің рөлін, басқару қызметінің әдіснамалық және айрықша ерекшеліктерінің негіздерін; Стратегиялық жоспарлау модельдерін, басқарушылық бақылаудың мәні, түрлері мен тиімділігін зерттеуге бағытталған.
Оқыту нәтижелері	<p>Білім алушы <i>білуге тиіс</i>: менеджментті ғылым және кәсіп ретінде дамытудың негізгі кезеңдері; ұйымның даму принциптері мен жұмыс істеу заңдылықтары; қазіргі ұйымдағы менеджердің рөлдері, функциялары мен міндеттері; ұйымдағы негізгі бизнес-процестер; мақсат қою принциптері, ұйымдастырушылық жоспарлаудың түрлері мен әдістері; ұйымдастырушылық құрылымдардың түрлері, олардың негізгі параметрлері және оларды жобалау принциптері; ұйымдастырушылық бақылаудың негізгі түрлері мен рәсімдері; басқару шешімдерінің түрлері және оларды қабылдау әдістері; ұйымдағы адамдардың өзара әрекеттесуінің негізгі теориялары мен тұжырымдамалары, соның ішінде мотивация, топтық динамика, командалық білім, коммуникация, көшбасшылық және қақтығыстарды басқару мәселелері; ұйымдық мәдениеттің түрлері және оны қалыптастыру әдістері; ұйымдық өзгерістерді жүзеге асырудың негізгі және теориялары мен тәсілдері</p> <p>Білім алушы <i>жасай білу тиіс</i>: кәсіби функцияларды іске асыруға байланысты мақсаттарды анықтау және міндеттерді тұжырымдау; ұйымның сыртқы және ішкі ортасын талдау; ұйымдық құрылымды талдау және оны жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу; басқару міндеттерін шешу үшін командалық өзара іс-қимылды ұйымдастыру; ұйымдағы коммуникациялық процестерді талдау және олардың тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар әзірлеу; ұйымдық мәдениетті диагностикалау, оның күшті және әлсіз жақтарын анықтау, оны жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеу; ұйымдық өзгерістерді жүзеге асыру бағдарламаларын әзірлеу және олардың тиімділігін бағалау; ұйым персоналын ынталандыру және ынталандыру жөніндегі іс-шараларды әзірлеу; ұйымның корпоративтік, Бәсекелестік және функционалдық даму стратегияларын әзірлеу.</p> <p>Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс</i>: негізгі басқару функцияларын іске асыру әдістерімен (шешім қабылдау, ұйымдастыру, ынталандыру және бақылау); тиімді әсер етудің заманауи технологияларымен</p>

	ұйымдағы жеке және топтық мінез-құлыққа; бизнес-бірлік деңгейінде стратегияларды іске асыру; іскерлік коммуникация дағдылары
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Басқарушылық қызметтің күшті және әлсіз жақтарын анықтауға, теңгерімді басқарушылық шешімдерді дайындау мақсатында ұйымның корпоративтік функционалдық даму стратегияларын талдауға қабілетті; салаларда жобаларды іске асыру, дамудың тиімді нұсқасын әзірлеу және ұсыну дағдыларына ие.
Постреквизит	Математика
Постреквизит	Жобаларды басқару

ЖОО компоненті (ЖООК)

Пәннің атауы	Басқару психологиясы
Пән циклі	БП/ЖК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	2
Семестр	1 семестр
Пәнді оқу мақсаты	Білім алушыларда кәсіпорынның қызметін ұйымдастыру мен басқарудың негізгі принциптері мен әдістерін қалыптастыру, қазіргі шаруашылық жағдайында кәсіпорындарды басқару теориясы мен практикасының негіздерін, сондай-ақ менеджмент саласында шешім қабылдау процестерін зерделеу, жүйелеу және бекіту. Білім алушыларда кәсіпорынның қызметін ұйымдастыру мен басқарудың негізгі принциптері мен әдістерін қалыптастыру, қазіргі шаруашылық жағдайында кәсіпорындарды басқару теориясы мен практикасының негіздерін, сондай-ақ менеджмент саласында шешім қабылдау процестерін зерделеу, жүйелеу және бекіту.
Пәннің сипаттамасы	Басқару психологиясы-болашақ мамандарда біртұтас педагогикалық процесті және басқару компет бойынша кәсіби-психологиялық құзыреттілікті қалыптастыру. Басқару психологиясының, еңбек ұжымын басқару психологиясының және ұжымдағы әлеуметтік - психологиялық климаттың теориялық және әдіснамалық негіздерін, көшбасшылық пен көшбасшылықты ұйымдастыруды, адам қызметін тиімді басқаруды қарастырады.
Оқыту нәтижелері	Білім алушы <i>білуге тиіс</i> : отандық және шетелдік басқару ғылымын дамытудың негізгі кезеңдері мен бағыттары, жаңа басқару парадигмасының мазмұны; осы пәннің негізгі бөлімдері: басқару қызметінің психологиялық мазмұны, менеджердің жеке басқару тұжырымдамасы, басқарушылық өзара әрекеттестіктің теориялық негіздері, Негізгі басқару функцияларын іске асырудың психологиялық ерекшеліктері, басқару қызметі субъектісінің психологиясы. Білім алушы <i>жасай білу тиіс</i> : басқарудың теориялық және практикалық психологиясы саласындағы өз тұжырымдарын ауызша және жазбаша баяндау; алған білімдерін практикалық кәсіби қызмет саласында қолдану. Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс</i> : басқару қызметі және өзара іс-қимыл саласындағы психологиялық зерттеу әдістемелерімен; әртүрлі ұйымдарды басқару саласындағы өзекті мәселелерді қою және психологиялық талдау дағдыларымен.

Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы құзыретті болуы тиіс: еңбек ұжымын қалыптастыру және басқару бойынша консультациялар беруге, әріптестермен кооперацияға дайын болуға, адамдар арасындағы өзара іс-қимылды ұйымдастыру және үйлестіру, басқалардың қызметінің тиімділігін бақылау және бағалау дағдыларына ие болуға қабілетті
Пререквизит	Психология
Постреквизит	Жобаларды басқару

Таңдау компоненті

Пәннің атауы	Қауіпсіздік сараптамасы
Пән циклі	БП/ТК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	3
Семестр	1 семестр
Пәнді оқу мақсаты	Магистрлерді өнеркәсіптік қауіпсіздік сараптамасы саласындағы кәсіби міндеттерді шешуге дайындау.
Пәннің сипаттамасы	Өнеркәсіптік қауіпсіздік сараптамасы. Сараптама түрлері. Техникалық құрылғылардың өнеркәсіптік қауіпсіздігін сараптау. Ғимараттар мен құрылыстардың өнеркәсіптік қауіпсіздігін сараптау. Жобалық құжаттаманың өнеркәсіптік қауіпсіздігін сараптау. Қауіпті өндірістік объектілердің қауіпсіздік негіздемесін сараптау. Қауіпсіздік сараптамасының объектілері. Сараптама жүргізу талаптары мен ережелері. Сараптама қорытындысы. Қорытындыны ресімдеу, объектілердің (ғимараттардың, құрылыстардың және өндірістік объектілердің) қауіпсіздігіне сараптама жасау
Оқыту нәтижелері	<p>Білім алушы білуі керек:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Жүйелік талдаудың тұжырымдамалары, тұжырымдамалары, принциптері мен әдістері, Өндірістік мақсаттағы процестер мен жүйелердің сенімділігін, қауіпсіздігін қамтамасыз ету және жетілдіру туралы; - экологиялық, өндірістік, өрт қауіпсіздігі, ТЖ қауіпсіздігіне сараптама жүргізу принциптері мен әдістері. <p>Білім алушы жасай білуі тиіс::</p> <ul style="list-style-type: none"> - технологиялық жабдықтардың процестері мен объектілерінің қауіпсіздігін модельдеудің, жүйелік талдаудың және синтездеудің заманауи математикалық және машиналық әдістерін пайдалану; - адам мен тіршілік ету ортасына антропогендік әсердің қауіптілік дәрежесін талдау және бағалау; - техносфералық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөніндегі іс - шаралардың инженерлік-экономикалық есептеулерін жүргізу; - тіршілік ету ортасына антропогендік әсердің қауіптілік дәрежесін талдау және бағалау. <p>Білім алушы дағдыларды меңгеруі тиіс:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зерттелетін процестер мен объектілердің, оқиғалар ағашының математикалық модельдерін құру және талдау дағдылары; - тиісті технологиялар мен аспаптық құралдардың даму үрдістері; - қауіпсіздікке ғылыми сараптама жүргізу рәсімі.

Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы <i>құзыретті болуы тиіс</i> : Техникалық жобалардың, өндірістердің, өнеркәсіптік кәсіпорындар мен аумақтық-өндірістік кешендердің қауіпсіздігі мен экологиялылығына сараптама жүргізуге, объектінің, машина бұйымдарының, материалдардың қауіпсіздігіне сараптама жүргізуге қабілетті
Пререквизит	Өндірістік қауіпсіздікті техникалық реттеудің заманауи аспектілер
Постреквизит	Техникалық жүйелердің сенімділігі және техногендік тәуекел

Пәннің атауы	Өмір тіршілік қауіпсіздігінің заманауи ақпараттық технологиясы
Пән циклі	БП/ТК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	3
Семестр	1 семестр
Пәнді оқу мақсаты	өндірістік қауіпсіздікті қамтамасыз ету және еңбекті қорғау жөніндегі міндеттерді шешу үшін жаңа ақпараттық технологияларды қолдану жөніндегі білімді тереңдету және қорыту болып табылады. қауіпсіздігін басқару, техносферадағы тіршілік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін ақпараттық технологияларды пайдалану.
Пәннің сипаттамасы	Ақпараттық технологиялар, олардың өмірлік қауіпсіздікті басқарудағы мақсаттары мен міндеттері. Ақпараттық технологиялардың түрлері. Тіршілік қауіпсіздігін басқаруда заманауи ақпараттық технологияларды қолдану. Тіршілік қауіпсіздігі мен қоршаған ортаны қорғаудағы бағдарламалық қамтамасыз ету. Бейне технологиясы. Мультимедиялық технология. Нейрокомпьютерлік технологиялар. Нысан - бірақ бағдарланған технология. Білімді басқару технологиясы. Интернет технологиясы
Оқыту нәтижелері	Білім алушы <i>білуге тиіс</i> : - Тіршілік қауіпсіздігіндегі ақпараттық процестер - Ақпараттық жүйелер - Ақпараттық технологиялар Білім алушы <i>жасай білу тиіс</i> : алынған білімді тіршілік қауіпсіздігін басқару үшін, тіршілік қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін ақпараттық технологияларды пайдалану үшін қолдану Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс</i> : қауіпсіздіктің тұжырымдамалық тәсілін қалыптастыру кезінде арнайы әдебиеттермен, оның ішінде электрондық ақпарат көздерімен жұмыс істеу
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы <i>құзыретті болуы тиіс</i> : Қойылған міндеттерді тиімді шешу үшін цифрлық құралдарды пайдалана отырып, деректерді және ақпаратты өңдеуге, талдауға, беруге, деректерді өңдеудің кәсіби бағдарламаларын пайдалануға қабілетті
Пререквизит	Информатика
Постреквизит	Қоршаған ортаны қорғаудың заманауи техникалық және технологиялық жүйелері

Таңдау компоненті бойынша

Пәннің атауы	Өндірісте еңбекті қорғауды ұйымдастырудың заманауи үрдістері
---------------------	---

Пән циклі	БП/ТК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	6
Семестр	2 семестр
Пәнді оқу мақсаты	Білім алушыларды қауіпсіздік техникасының негізгі қағидаттарымен, өндірістегі еңбекті қорғау шарттарымен, осы салада қолданылатын жаңа әдістермен және технологиялармен таныстыру. Сондай-ақ, тыңдаушылардың еңбек жағдайларын кәсіби бағалау дағдыларын және еңбекті қорғау саласындағы ең өзекті үрдістер туралы білімдерін дамытуға бағытталған.
Пәннің сипаттамасы	Еңбекті қорғау жөніндегі халықаралық және ұлттық саясат саласында білім алу, еңбекті қорғау идеяларын іске асыру құралдарын әзірлеу және насихаттау; ғылыми бағалау негізінде еңбекті қорғау саласында стандарттар әзірлеу; тереңдетілген ғылыми зерттеулер жүргізу, еңбекті қорғау саласында жұмыс істейтін ұйымдар, сондай-ақ басқа да ұйымдар мен қызметтер арасындағы ынтымақтастықты дамыту.
Оқыту нәтижелері	Білім алушы <i>білуге тиіс</i> : қызметкерлердің қауіпсіздігі мен денсаулығын қамтамасыз етуге байланысты жаңа талаптар мен нормативтік актілер туралы, сондай-ақ өндірістік жарақаттар мен аурулардың алдын алудың заманауи әдістері мен технологияларын. Білім алушы <i>жасай білу тиіс</i> : алған білімдерін практикада қолдана білуі және кәсіпорындарда еңбекті қорғау жөніндегі талаптардың сақталуын бақылауға қатыса білуі. Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс</i> : тәуекелдерді бағалау және оларды жою жөніндегі шараларды әзірлеу, сондай-ақ профилактикалық іс-шараларды ұйымдастыруды және еңбекті қорғау тұрғысынан өндірістік қызметті талдауды.
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы <i>құзыретті болуы тиіс</i> : еңбекті қорғау жөніндегі халықаралық және ұлттық саясат саласында білім мен дағдыларды қолданады, ғылыми зерттеулер мен ғылыми бағалау негізінде қауіпсіз еңбекті іске асыру жолдарын әзірлеуге қабілетті.
Пререквизит	Қоршаған ортаны қорғаудың заманауи техникалық және технологиялық жүйелері
Постреквизит	Өндірістік практика

Пәннің атауы	Өнеркәсіптік экологияның заманауи аспектісі
Пән циклі	БП/ТК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	6
Семестр	2 семестр
Пәнді оқу мақсаты	Экологияның іргелі негіздерін, биосфераға антропогендік әсерді және оның салдарын, табиғатты қорғау мен табиғатты ұтымды пайдаланудың маңызды заманауи аспектілерін, қоршаған ортаның сапасын басқару негіздерін зерттеу.
Пәннің сипаттамасы	Қоршаған ортаны қорғау саласындағы заңнама, Нормативтік база. Табиғи заттың ластану дәрежесі мен құрамын бағалау. Атмосфера мен су объектілерінің сапасын басқару. Қоршаған ортаны қорғаудағы соңғы технологиялар мен

	инновациялар. Кәсіпорындардың санитарлық-қорғау аймақтары. Қайта өңдеу және қалдықсыз өндірістік циклдарды әзірлеу, жобалау және енгізу. Экологиялық зерттеулердің заманауи ғылыми әдістері
Оқыту нәтижелері	<p>Білім алушы <i>білуге тиіс</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - өз өкілеттіктері шегінде техносфералық қауіпсіздікті қамтамасыз ету кезінде шешім қабылдау тәсілдері мен әдістері; - адам мен қоршаған ортаның қауіпсіздігін қамтамасыз етудің мақсаттары мен міндеттерін насихаттау әдістері мен тәсілдері.; - техносфералық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі әдістері мен жүйелері; - техносфералық қауіпсіздіктің негізгі мәселелері <p>Білім алушы <i>жасай білу тиіс</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - өз өкілеттігі шегінде техносфералық қауіпсіздікті қамтамасыз ету жөнінде жауапты шешімдер қабылдау; - адам және қоршаған орта қауіпсіздігін қамтамасыз етудің мақсаттары мен міндеттерін насихаттаудың белгілі тәсілдері негізінде; - техносфералық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі әдістері мен жүйелерінде бағдарлану және адам мен қоршаған ортаны қауіптен қорғаудың белгілі құрылғыларын, жүйелері мен әдістерін негізді таңдау; - техносфералық қауіпсіздіктің негізгі проблемаларын бағдарлау <p>Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> - өз өкілеттіктері шегінде техносфералық қауіпсіздікті қолдауды қамтамасыз ету бойынша шешімдер қабылдау дағдыларымен; - адам мен қоршаған ортаның қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсаттары мен міндеттерін белсенді насихаттау әдістері мен тәсілдері; - техносфералық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі әдістері мен жүйелерінде бағдарлау және белгілі құрылғыларды, жүйелерді және адам мен қоршаған ортаны қауіптен қорғау әдістерін негізделген таңдау дағдылары; - техносфералық қауіпсіздік мәселелерін шешу әдістерімен қабілеттілік пен дайындықты көрсету керек: білу: - өз өкілеттіктері шегінде шешім қабылдау тәсілдері мен әдістері; - ұжымда жұмыс істеу кезінде өзінің кәсіби функцияларын орындау бойынша өзінің лауазымдық міндеттері; - техносфералық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі әдістері мен жүйелері.
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы <i>құзыретті болуы тиіс</i> : Қоршаған ортаны қорғау саласындағы жаңа технологиялар мен инновацияларды және экологиялық зерттеулердің заманауи әдістерін пайдалана отырып, өнеркәсіптік экология саласындағы білім мен дағдыларды қолдануға қабілетті
Пререквизит	Қоршаған ортаны қорғаудың заманауи техникалық және технологиялық жүйелері
Постреквизит	Өндірістік практика

**Кәсіптік пәндер (КП)
ЖОО компоненті (ЖООК)**

Пәннің атауы	Мұнайгаз саласында химиялық заттарды қолданудың нормативтері және экологиялық аспектілері
Пән циклі	КП/ЖК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	6
Семестр	1 семестр
Пәнді оқу мақсаты	магистранттардың кен орнын игеру барысында биосфераның өзгеруі және табиғи ресурстарды өндіру кезінде туындайтын экологиялық проблемалар мәселелері бойынша білім алуы және игеруі болып табылады
Пәннің сипаттамасы	ОПС-ты мұнай-газ саласының әсерінен қорғаудың экологиялық аспектілері. Мұнай-газ саласының қоршаған орта компоненттерінің жай-күйіне әсері. Мұнай-газ саласын экологияландыру. Мұнай өнімдерінің экологиялық тазалығы. Мұнай-газ саласында қолданылатын химиялық заттардың түрлері мен қасиеттері. Мұнай-газ өндіру, мұнай өңдеу өнеркәсібіне арналған химиялық реагенттер, бавкалар. Химиялық өнімдерді қолдану нормативтері, оларды мұнай-газ саласының технологиялық процестеріне жіберу қағидалары мен тәртібі. Мұнай-газ саласында химиялық заттарды қауіпсіз қолдану..
Оқыту нәтижелері	Білім алушы <i>білуге тиіс</i> : антропогендік әрекеттің әсерінен қоршаған ортада болатын физика-химиялық процестер, қоршаған ортадағы ластаушы химиялық заттардың таралу процестеріне әсер ететін заңдылықтар мен факторлар; Білім алушы <i>жасай білу тиіс</i> : алынған білімді өндірістің циклдік процестерін пайдалану, қалдықтарды азайту мақсатында шикізатты қайта өңдеуді енгізу; энергия тиімді әдістерді қолдану және өндірістік процестерді қарқындалу үшін қолдану. Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс</i> : осы пәнді зерделеу кезінде арнайы әдебиеттермен, оның ішінде электрондық ақпарат көздерімен жұмыс істеу
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы <i>құзыретті болуы тиіс</i> : мұнай-газ саласын экологияландыру мәселелерінде білім мен дағдыларды қолдануға қабілетті; мұнай-газ саласы үшін химиялық реагенттер мен қоспалардың түрлері мен қасиеттері туралы біледі, олардың нормативтерін, қауіпсіз қолдану қағидаларын әзірлейді
Пререквизит	Химия
Постреквизит	Өнеркәсіптік экологияның қазіргі аспектілері

ЖОО компоненті (ЖООК)

Пәннің атауы	Өндірістік қауіпсіздікті техникалық реттеудің заманауи аспектілер
Пән циклі	КП/ЖК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	6
Семестр	1 семестр
Пәнді оқу мақсаты	магистранттардың Қазақстан Республикасындағы техникалық реттеу туралы заңнама, жалпы және салалық техникалық регламенттерді, ұйымдардың республикалық стандарттары мен стандарттарын әзірлеу тәсілдері,

	кәсіпорындардың мемлекеттік билік органдарымен өзара іс-қимылы саласындағы білімдерін игеруі және игеруі болып табылады.
Пәннің сипаттамасы	Техникалық реттеудің мақсаттары мен негізгі принциптері. Өнеркәсіптік қауіпсіздікті техникалық реттеудің құқықтық базасы. Техникалық реттеу негіздері. Техникалық реттеудегі бағалау әдістері. Техникалық реттеу тетіктері. ҚР-дағы өнеркәсіптік қауіпсіздікті техникалық реттеу жүйесін дамытудың негізгі проблемалары мен перспективалары. ҚР техникалық реттеудің заманауи жүйесі. Техникалық реттеудің мемлекеттік жүйесін ұйымдастыру.
Оқыту нәтижелері	Білім алушы <i>білуге тиіс</i> : техникалық реттеуді нормативтік және әдістемелік қамтамасыз ету; техникалық регламенттерді мемлекеттік қадағалау, ведомствоаралық және ведомствоаралық бақылау жүйесі; Білім алушы <i>жасай білу тиіс</i> : стандарттар мен басқа да нормативтік құжаттарды әзірлеу кезінде техникалық реттеу әдістері мен қағидаттарын қолдану; Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс</i> : техникалық реттеу объектілерінің белгіленген талаптарға сәйкестігін растау бойынша белгілі бір салада жұмыстарды орындау;
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы <i>құзыретті болуы тиіс</i> : Өнеркәсіптік қауіпсіздікті техникалық реттеудің құқықтық базасын талдауға және қолдануға қабілетті, техникалық реттеудің бағалау әдістері мен тетіктерін, ҚР-дағы техникалық реттеудің заманауи жүйелерін біледі.
Пререквизит	Өмір сапасы
Постреквизит	Өндірісте жұмыс істейтіндердің еңбегін қорғаудың құқықтық аспектілері

ЖОО компоненті (ЖООК)

Пәннің атауы	Зерттеулердегі теория және практика
Пән циклі	КП/ЖК
Академиялық саны (ECTS)	3
Семестр	2 семестр
Пәнді оқу мақсаты	магистранттардың ғылыми зерттеу әдістері, жалпы ғылыми тәсілдер мен зерттеу әдістері саласындағы білімдерін игеруі және игеруі болып табылады
Пәннің сипаттамасы	Тіршілік қауіпсіздігі саласындағы ғылыми және әдістемелік қызмет саласы. Ғылыми және әдістемелік жұмыстардың түрлері. Ғылыми зерттеу әдістері. Техносфера қауіпсіздігі саласындағы өзекті мәселелер, көздер, ынталандырулар және зерттеу ізденістерінің түрлері. Техносфера қауіпсіздігі саласындағы зерттеулердің әдіснамалық принциптері, әдістері және тұжырымы. Сараптамалық бағалау әдістері және оларды техносфералық қауіпсіздік зерттеулерінде қолдану. Ортогональды регрессия сызықтарының әдістері, гипотезаларды статистикалық тексеру және оларды техносфералық қауіпсіздік зерттеулерінде қолдану. Техносфералық қауіпсіздік көрсеткіштерінің динамикасын зерттеу. Қызметкерлердің өндірістік жарақаттануы мен аурушаңдығының себептерін зерттеудің заманауи әдістері. Зерттеудің эргономикалық әдістері және оларды практикалық қолдану. Психофизикалық заңдар және оларды техносфералық қауіпсіздік зерттеулерінде қолдану. Ұйымдағы еңбекті қорғау

	және қауіпсіздік деңгейінің ағымдағы жағдайын сандық бағалау әдістері. Бағдарламаларын әзірлеу тәртібін төмендету травмоопасности. Кәсіби тәуекелдер деңгейін бағалау және оларды азайтудың оңтайлы бағдарламаларын әзірлеу әдістері. Технологиялық процестердің қауіпсіздігін қамтамасыз ету есептерін шешу үшін арнайы математикалық әдістер және оларды қолдану. Тіршілік қауіпсіздігі бойынша ғылыми және әдістемелік жұмыстарды жазу ерекшеліктері. Қолжазбаны ресімдеуге қойылатын талаптар
Оқыту нәтижелері	Білім алушы <i>білуге тиіс:</i> белгілі бір қызмет саласында қолданылатын белгілі бір ережелер, принциптер мен операциялар жүйесі (ғылым, саясат, өнер және т. б) Білім алушы <i>жасай білу тиіс:</i> объектіні тану немесе практикалық түрлендіру процесін ішкі ұйымдастыру және реттеу. - ұйымдарды сауықтыру схемаларының тиімділігімен кеңес өткізудің қандай да бір схемасын және сыртқы және ішкі факторларды қабылдаумен көзделетін мақсатты белгілеу үшін алған білімдерін қолдану Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс:</i> арнайы әдебиеттермен, оның ішінде осы пәнді оқу кезінде электрондық ақпарат көздерімен жұмыс істеу дағдылары
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Ғылыми зерттеулердің әртүрлі әдістерін, Техносфера қауіпсіздігі саласындағы өзекті мәселелер мен зерттеу ізденістерінің түрлерін талдауға және қолдануға, техносфералық қауіпсіздік көрсеткіштерінің динамикасын анықтауға қабілетті; тіршілік қауіпсіздігі бойынша ғылыми және әдістемелік жұмыстарды жазу ерекшеліктерін біледі
Пререквизит	Шет тілі (кәсіби)
Постреквизит	Магистранттың тәжірибелік-зерттеу жұмысы,

ЖОО компоненті (ЖООК)

Пәннің атауы	Академиялық жазу
Пән циклі	КП/ЖК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	3
Семестр	2 семестр
Пәнді оқу мақсаты	ғылыми ойлауды дамыту және ғылым жүйесінде зерттеу дағдыларын игеру, атап айтқанда: әлеуметтік құбылыстар, фактілер, оқиғалар уақыт пен кеңістікте дамытынын және тарих әлемнің, оның ішінде қоғамның өмір сүру формасы екенін түсіну; тарихи оқиғалар мен процестер әрқашан әртүрлі себептермен туындайтынын және не екенін түсіну тарих ішінара объективті және субъективті факторлардың әсерімен түсіндіріледі;
Пәннің сипаттамасы	"Академиялық жазу" пәнінің көмегімен магистранттың ғылыми, білім беру және жазбаша коммуникациясы жүзеге асырылады, өз ұстанымын сауатты тұжырымдау және дәлелдеу мүмкіндігі, академиялық жазу жүйесінің тәртібі сақталады, негізгі (ғылыми мақала, диссертация, академиялық шолу, монография және т. б.) және қайталама жанрлар (ғылыми жобаның сипаттамасы, тезис, реферат, ғылыми пікірталас, энциклопедиялық мақала, реферат).
Оқыту нәтижелері	Білім алушы <i>білуге тиіс:</i>

	<p>- қазіргі ақпараттық кеңістіктегі мәтіндерді аналитикалық өңдеудің мақсаттары мен міндеттері; -аннотацияның, эссенің жанрлық-стилистикалық сипаттамалары; аналитикалық шолу, ғылыми хабарлама; - аннотация мен рефератты коммуникативті ұйымдастыру принциптері; - тезистер, шолулар, аннотациялар, эсселер, рефераттар және т. б. жазу ережелері.</p> <p>Білім алушы жасай білу тиіс:</p> <p>- ғылыми, ғылыми-техникалық және ғылыми-танымал мәтіндерге стилистикалық талдау жүргізу, - кәсіби ақпарат саласы мәтінінің стилистикалық және жанрлық байланысын анықтау; - мәтіндердің стиль элементтерін бөлектеу, - мәтінге семантикалық талдау жүргізу және оның кілт сөздерін бөлектеу; - мәтіндердің мазмұнын аннотациялар, рефераттар, шолулар түрінде беру;</p> <p>Білім алушы дағдыны игеру тиіс:</p> <p>- ғылыми шолулар, аннотациялар дайындау дағдылары, мәтінді семантикалық талдау әдістері, мәтінді коммуникативті талдау әдістемесі. - анықтамалық, арнайы әдебиеттерде және компьютерлік желілерде ақпаратты іздеуді қоса алғанда, мәтінмен жұмыс істеу әдістемесі.</p>
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы құзыретті болуы тиіс: жазбаша қарым-қатынастың практикалық дағдыларын қолдана алады, өз ұстанымын дұрыс тұжырымдай және дәлелдей алады, академиялық жазу жүйесінің тәртібін біледі, негізгі және қосалқы жанрларды қолданады
Пререквизит	Қазақ (орыс) тілі
Постреквизит	Магистранттың тәжірибелік-зерттеу жұмысы,

ЖОО компоненті (ЖООК)

Пәннің атауы	Өндірістегі жұмысшылар еңбегін қорғаудағы құқықтық аспектілері
Пән циклі	КП/ЖК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	5
Семестр	2 семестр
Пәнді оқу мақсаты	Бұл экономиканың әртүрлі салаларында еңбекті қорғауды реттейтін негізгі заңдармен және нормативтік құжаттармен танысудан тұрады. Сондай-ақ, мақсат-Өндірістегі еңбекті қорғау ережелерін сақтаудың маңыздылығын және оларды болашақ кәсіби қызметте сақтауға дайындығын түсіну. Жұмыс орнындағы жұмысшылардың қауіпсіздігі мен денсаулығын қамтамасыз етуге, сондай-ақ жұмыс берушілердің қауіпсіз еңбек жағдайларын жасаудағы жауапкершілігіне ерекше назар аударылады.
Пәннің сипаттамасы	Қазақстан Республикасының еңбек заңнамасы. Еңбекті қорғау және қауіпсіздік техникасы саласындағы құқықтық аспектілер. Өндірістегі еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау қызметі. Қызметкерлердің еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау мәселелері бойынша оқытуды, нұсқау беруді және білімін тексеруді жүргізу. Еңбек қызметіне

	байланысты жазатайым оқиғаларды тергеу. Еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау саласындағы мемлекеттік реттеу. Қауіпсіздікті қадағалау және бақылау. Еңбек қатынастары жүйесіндегі халықаралық декларациялар.
Оқыту нәтижелері	Білім алушы білуге тиіс: өндірісте сақтау үшін міндетті еңбекті қорғаудың негізгі құқықтық нормалары мен ережелерін. Білім алушы жасай білу тиіс: өндірістегі қызметкерлердің денсаулығы мен өміріне төнетін қатерлерді бағалай білуі және оларды жою мен алдын алу бойынша қажетті шараларды анықтауды. Білім алушы дағдыны игеру тиіс: еңбекті қорғау бойынша нұсқама жүргізу және оның сақталуын бақылау, жеке қорғану құралдарымен жинақтау және олардың тиімділігін бағалау. Сондай-ақ еңбекті қорғау жөніндегі құжаттарды әзірлеу және келісу және бақылаушы органдармен өзара іс-қимыл жасау дағдыларын.
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы құзыретті болуы тиіс: Қазақстан Республикасы Еңбек заңнамасының сақталуын, еңбекті қорғау мен қауіпсіздік техникасының құқықтық мәселелерін талдауға және бақылауға, өндірістегі еңбек қауіпсіздігі және еңбекті қорғау қызметінің жұмысын ұйымдастыруға, қауіпсіздікті қадағалау мен бақылауға қабілетті
Пререквизит	Өнеркәсіптік қауіпсіздікті техникалық реттеудің заманауи аспектілері
Постреквизит	Жобаларды басқару

Таңдау компоненті

Пәннің атауы	Техникалық жүйелердің сенімділігі және техногендік қауіп
Пән циклі	КП/ТК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	8
Семестр	2 семестр
Пәнді оқу мақсаты	техникалық жүйелердің сенімділігі мен техногендік тәуекелді бағалау дағдыларын қалыптастыру болып табылады.
Пәннің сипаттамасы	Техникалық жүйелердің сенімділігі және тәуекел ұғымы. Өнеркәсіптік объектілерде тәуекелді дамыту. Тәуекел түрлерінің жіктелуі және сипаттамасы. Жеке тәуекел. Экологиялық тәуекел. Экономикалық тәуекел. Қолайлы тәуекел. Өнеркәсіптік объектілерде тәуекелді дамыту. Қауіп факторлары (қауіп көзі). Әсер ету объектілері үшін белгілі бір, қауіпті (немесе зиянды) дозада қауіп факторының болуы. Әсер ету объектілерінің қауіп факторларына ұшырауы (сезімталдығы). Сенімділік түрлері. Істен шығу түрлері-техникалық жүйелердің бұзылуы; себептік байланыстар
Оқыту нәтижелері	Білім алушы білуге тиіс: <ul style="list-style-type: none"> - техногендік және табиғи қауіптердің пайда болуы және жиынтық әсері; - қауіптердің әсерін азайту және олардан қорғау негіздері; - әр түрлі қауіптер жағдайында адамның жұмыс қабілеттілігі мен өмірлік белсенділігінің және қалыптасқан экономикалық қызметтің критерийлері; - адамның шаруашылық қызметінің апатсыз жұмыс істеу шарттары. Білім алушы жасай білу тиіс:

	- іске асырылған қауіптердің теріс әсерін және адам мен табиғатты қорғау қызметін одан әрі жетілдіру жолдарын бағалау; -жергілікті, өңірлік және жаһандық деңгейлерде қауіптерден қорғау әдістері мен құралдарын, қауіптер мониторингінің түрлерін қолдану. Білім алушы дағдыны игеру тиіс: жүйелердің сенімділігі, сондай-ақ техногендік авариялар мен апаттардың туындау қаупі саласындағы теориялық ережелерді практикада қолдану.
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы құзыретті болуы тиіс: Қолданыстағы нормативтік-құқықтық базаға сәйкес объектіде техникалық жүйелер мен техногендік тәуекелдердің сенімділігін анықтау бойынша жұмыстарды талдауға және жүргізуге қабілетті; техногендік тәуекелдің түрлері, сенімділік түрлері және техникалық жүйелерде істен шығу себептері туралы біледі.
Пререквизит	Өндірістік қауіпсіздікті техникалық реттеудің заманауи аспектілер
Постреквизит	Жобаларды басқару

ЖОО компоненті (ЖООК)

Пәннің атауы	Қоршаған ортаны қорғаудың заманауи техникалық және технологиялық жүйелері
Пән циклі	КП/ЖК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	8
Семестр	2 семестр
Пәнді оқу мақсаты	табиғатқа антропогендік әсерді азайтуға, "жасыл" технологияларды қолдануға мүмкіндік беретін өндірістің инновациялық әдістерін зерттеу
Пәннің сипаттамасы	Бұл пән қоршаған ортаны қорғауға арналған техникалық және технологиялық жүйелерге қатысты мәселелерді қарастырады. Курс студенттерге заманауи техникалық және технологиялық жүйелердің қоршаған ортаға қалай әсер ететінін және оларды қоршаған ортаны қорғау үшін қалай пайдалануға болатынын түсінуге көмектеседі. Бұл пән бойынша студенттер ауаны, суды, топырақты және қоршаған ортаның басқа аспектілерін қорғау үшін қолданылатын әртүрлі жүйелер мен технологияларды зерттейді. Білім алушылар қазіргі заманғы құралдар мен технологияларды пайдалану, Шығатын газдарды тазарту саласында, Ағынды суларды және жалпы суды тазартудың қазіргі заманғы технологияларының ерекшеліктері мен жұмыс принциптері, қалдықтармен жұмыс істеудің тиімді технологияларын әзірлеу және енгізу және т. б. туралы білім алады.
Оқыту нәтижелері	Білім алушы білуге тиіс: - табиғи ресурстарды қайта өңдеу, қарқындату және пайдалануды бақылау - баламалы энергия көздерін пайдалану - табиғатты пайдаланудың барлық салаларын қамтитын тиімді менеджментті енгізу

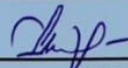
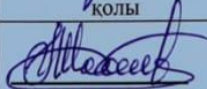
	Білім алушы <i>жасай білу тиіс</i> : алынған білімді өндірістің циклдік процестерін пайдалану, қалдықтарды азайту мақсатында шикізатты қайта өңдеуді енгізу; энергия тиімді әдістерді қолдану және өндірістік процестерді қарқындату үшін қолдану. Білім алушы <i>дағдыны игеру тиіс</i> : арнайы әдебиеттермен, оның ішінде осы пәнді оқу кезінде электрондық ақпарат көздерімен жұмыс істеу дағдылары
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы <i>құзыретті болуы тиіс</i> : Қоршаған ортаны қорғау үшін қажетті техникалық және технологиялық жүйелерді талдауға және анықтауға қабілетті; қазіргі заманғы құралдар мен технологияларды пайдалану, қалдық газдарды тазарту саласында, Ағынды суларды және жалпы суды тазартудың заманауи технологияларының ерекшеліктері мен жұмыс принциптері, қалдықтарды өңдеудің тиімді технологияларын әзірлеу және енгізу.
Пререквизит	Мұнайгаз саласында химиялық заттарды қолданудың нормативтері және экологиялық аспектілері
Постреквизит	Жобаларды басқару

ЖОО компоненті (ЖООК)

Пәннің атауы	Жобаларды басқару
Пән циклі	КП/ЖК
Академиялық кредиттер саны (ECTS)	5
Семестр	3 семестр
Пәнді оқу мақсаты	Білім алушылардың отандық және шетелдік тәжірибені ескере отырып, қызметтің әртүрлі салаларындағы жобаларды басқару бойынша әртүрлі сипаттағы теориялық және практикалық мәселелерді шешу үшін қажетті білім мен дағдыларды алуы.
Пәннің сипаттамасы	Курс жобаның өмірлік циклінің әртүрлі кезеңдерінде жобаларды басқарудың аспаптық құралдарын пайдалану, жобалардың тәуекелдерін сапалы және сандық бағалау, жобаның тиімділігін анықтау қабілетін дамытады
Оқыту нәтижелері	Білім алушы білуі керек : жобаны басқарудың тарихы мен даму тенденциялары; - жобаларды басқарудың заманауи әдіснамасы; - басқару объектілері ретінде жобалардың анықтамалары мен түсініктері; - басқару субъектілерінің анықтамалары мен түсініктері және олар қолданатын құралдар; - жобаның әртүрлі функционалдық бағыттарын басқару процестері мен құралдары; - жобаларды басқаруда қолданылатын заманауи бағдарламалық құралдар мен ақпараттық технологиялар. Білім алушы : жобаның мақсаттарын, пәндік саласын және құрылымын айқындай білуі; — жобаның ұйымдастырушылық-технологиялық моделін құра білуі; — жобаны жүзеге асырудың күнтізбелік жоспарын есептей білуі; — жобаның жиынтық жоспарының негізгі бөлімдерін қалыптастыра білуі; — жобаның сапасын басқара білуі; — жобаның орындалу барысын оның негізгі параметрлері бойынша бақылауды және реттеуді жүзеге асыра білуі тиіс.

	Білім алушы мынадай дағдыларды меңгеруі тиіс: жобалардың әртүрлі түрлерін әзірлеу әдістері; — жобаларды әзірлеу үшін бағдарламалық құралдарды пайдалану дағдылары; — жобаны орындаудың күнтізбелік жоспарын қалыптастыру тәсілдері; — жобаларды іске асыру кезінде тәуекелді басқару әдістері; — жобаларды әзірлеу мен іске асыруды бақылау тәсілдері; - әзірленетін жобалардың тиімділігін бағалау әдістері.
Қалыптасқан құзыреттіліктер	Білім алушы құзыретті болуы тиіс: өмірлік цикл кезеңдерінде ақпараттық жүйелерді құру жобаларын басқаруға қатысу қабілеті; Ақпараттық жүйелерді қамтамасыз ету түрлері бойынша жобалық шешімдерді таңдауды жүзеге асыру және негіздеу қабілеті.
Пререквизит	Менеджмент
Постреквизит	Магистрлік диссертацияны рәсімдеу және қорғау

«7М11201 - «Қоршаған ортаны қорғау және өмір тіршілігінің қауіпсіздігі» элективті пәндерінің каталогы қаралды және отырыста бекітуге ұсынылды

Факультеттің академиялық сапа жөніндегі кеңесі	« <u>02</u> » <u>03</u> 20 <u>23</u> жылы № <u>3</u> хаттама
Академиялық сапа жөніндегі кеңестің төрағасы:	 ҚОЛЫ <u>Канбетов А.Ш.</u> Т. А. Ә.
ББ басшысы:	 ҚОЛЫ <u>Шахманова А.К.</u> Т. А. Ә.

